

อภัยศัพท์

นิบาต

นิบาต แปลว่า ตกลง หมายถึง ตกลงในระหว่างศัพท์ทั้งหลาย
หน้าที่ ใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอกอาลปนะ
กาล ที่ ปริจเฉท อุปมาอุปไมย ปฏิเสธ ความไต่ยินเล้าลือ ความปรักป
ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น

๑. นิบาตบอกอาลปนะ

ยคุเม	สรวมชีพ, ขอเดชะ
ภนฺเต, ภทฺนฺเต	ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ภณเ	แนะนำนาย
อมุโก	แนะนำผู้เจริญ, คุณก่อนท่านผู้เจริญ
อาวุโส	แนะนำท่านผู้มีอายุ, คุณก่อนท่านผู้มีอายุ
เร, อเร	เว้ย, โว้ย
เท	เฮ้ย
เช	แนะนำแม่, แนะนำสาวใช้

๒. นิบาตบอกกาล

อด	ครั้งนั้น	หิโย	วันวาน
ปาโต	เช้า	เสว	วันพรุ่ง
ทิวา	วัน	สมฺปติ	บัดเดี๋ยวนี้
สาย	เย็น	อายตี	ต่อไป
สุเว	ในวัน		

๓. นิบาตบอกที่

อุทฺธ	เบื้องบน	อโธ	เบื้องต่ำ
อุปฺริ	เบื้องบน	เหฏฺฐา	ภายใต้
อนฺตรา	ระหว่าง	โอรฺ	ฝั่งใน
อนฺโต	ภายใน	ปารฺ	ฝั่งนอก
ติโร	ภายนอก	หุรฺ	โลกอื่น
พฺหิ	ภายนอก	สมฺมุขา	ต่อหน้า
พฺหิตฺฐา	ภายนอก	ปรมฺมุขา	ลับหลัง
พฺหาหิรา	ภายนอก	รโห	ที่ลับ

๔. นิบาตบอกปริจเฉท

กิว	เพียงไร	ยาวตา	มีประมาณเพียงใด
ยาว	เพียงใด	ดาวตา	มีประมาณเพียงนั้น
ดาว	เพียงนั้น	กิตฺตาวตา	มีประมาณเท่าใด
ยาวเทว	เพียงใดนั้นเทียว	เอตฺตาวตา	มีประมาณเท่านั้น
ดาวเทว	เพียงนั้นนั้นเทียว	สมนฺตา	รอบคอบ, โดยรอบ

๕. นิบาตบอกอุปมาอุปไมย

วีย	ราวกะ	เสยฺยถา	ฉันใด
อิว	เพียงดั่ง	ตถา	ฉันนั้น
ยถา	ฉันใด	เอว	ฉันนั้น

๖. นิบาตบอกประการ

เอว	ด้วยประการนั้น	กถ	ด้วยประการไร
ตถา	ด้วยประการนั้น		

๗. นิบาตบอกปฏิเสธ

น	ไม่	เอว	นั้นเทียว
โน	ไม่	วินา	เว้น
มา	อย่า	อล	พอ
ว	เทียว		

๘. นิบาตบอกความได้ยินคำเล่าลือ

กิริ	ได้ยินว่า	ขลุ	ได้ยินว่า
สุท	ได้ยินว่า		

๙. นิบาตบอกปรักป

เจ	หากว่า	อถ	ถ้าว่า
ยทิ	พิว่า	อปเปว นาม	ชื่อแม่ใจน
สเจ	ถ้าว่า	ยนุณ	กระไรหนอ

๑๐. นิบาตบอกความถาม

กี	หรือ, อะไร	นุ	มิใช่หรือ
กถ	อย่างไร	อุทาหุ	หรือว่า
กจจิ	แลหรือ	อาหุ	หรือว่า
นุ	หนอ	เสยยถิท	อย่างไรนี้

๑๕. นิบาตมีเนื้อความต่าง ๆ

อณฺณทตฺถ โดยแท้ อาวี แจ้ง อโถ อนึ่ง อุจจํ สูง
 อทฺธา แน่แท้ อิติ เพราะเหตุ นั้น, ว่าดังนี้, ด้วยประการนี้, ชื่อ อวสฺส
 แน่แท้ อโห โอ กิจฺจาปี แม้น้อยหนึ่ง, แม้โดยแท้ อารา

ข้อควรรู้เกี่ยวกับการใช้นิบาต

๑. ลงต้นประโยค เช่น อถ สเจ ยทิ ยถา ตถา หนฺท เป็นต้น
 อ. สเจ อิมํ สาธุกํ ทสฺสามิ ถ้าว่า อ.เรา จักให้ ซึ่งผ้าสาธุกนี้ ไชรั
๒. ลงในหว่างประโยค เช่น ทิ จ ปน ตฺ กิร เจ เป็นต้น
 อ. โส ทิ เอวํ ภิกฺขุณฺํ ทานํ อทาสิ ก็ อ.เศรษฐีนั้น ได้ถวายแล้ว
 ซึ่งทาน แก่ภิกษุ ท. อย่างนี้
๓. ลงต้นประโยคหรือระหว่างประโยคก็ได้ เช่น นิบาตบอกกาลปะนะ
 นิบาตบอกกาล นิบาตบอกปฏิเสธ เป็นต้น
๔. ลงท้ายศัพท์เพื่อกำกับศัพท์นั้น ๆ ไม่อยู่ตามลำพัง เช่น จ
 (ด้วย) วา อิว วีย ปี อปี เอว ว สทฺธิ สห นฺ โข วัต เป็นต้น
 อ. ก็ นฺ โข กตฺวา อัย สมฺปตฺติ ลทฺธา อ.สมบัติ นี้ อันท่าน
 ทำแล้ว ซึ่งกรรมอะไร หนอ แล ได้แล้ว เถโร สห ปฺภิสฺสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ
 ปาปฺณิ อ.พระเถระ บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต กับ ด้วยปฏิสัมภิทา
 อนิจฺจา วัต สงฺขารา อ.สังขาร ท. ไม่เพียงหนอ

การเรียงและแปล วีย อิว

เปรียบเทียบศัพท์อะไรก็เรียงไว้หลังศัพท์นั้นการแปลให้อ่านรวมกับศัพท์ข้างหน้า เช่น จกุกั อิว เพียงตั้ง อ.ล้อ, สตถา วิหารจาริกั จรณโต วีย ตสฺส ราชสฺส สนฺตีกัอมมาสิ.อ.พระศาสดาราวกะว่าเสด็จเที่ยวไปอยู่ สู่ที่จาริกในวิหาร ได้เสด็จไปแล้ว สู่สำนัก ของพระราชา นั้น

การเรียงและการแปล จ หรือ วา

ควบบทอ. ตวั เขตฺเต จ ฆเร จ กมฺมํ กโรสิ อ.ท่าน ย่อมทำ ซึ่งการงาน ในนาด้วย ในเรือนด้วย อ. สเจ อิตฺถิ วา ปุริโส วา ปุณฺณํ กโรติ, โส กาลํ กตฺวา สคฺคํ คจฺจติ. ถ้าวา อ.หญิง หรือ หรือว่า อ.บุรุษ ย่อมทำ ซึ่งบุญ ไชรั, อ.บุคคลนั้น ทำแล้ว ซึ่งกาละ ย่อมไป สู่สวรรค์. ควบกุ่มคำ อ. เถโร สมฺมุชฺชนิสฺสทฺท สุตฺวา จ สรีโรภาส ทิสฺวา จ ฯเปฯ อ.พระเถระ ฟังแล้ว ซึ่งเสียงแห่งไม้กวาดด้วยเห็นแล้วซึ่งแสงสว่างแห่ง สรีระด้วย ฯลฯ

อหํ ทานํ วา ทาตุํ ฐมฺมํ วา โสตุํ นาลตฺถํ.

อ.เรา ไม่ได้ได้แล้ว เพื่ออันถวาย ซึ่งทาน หรือ หรือว่า เพื่ออันฟัง ซึ่งธรรม ฯ ควบประโยค อ. เอโก เสฏฺฐิ อตฺตนา จ ทานํ เทติ ปฺรณฺจ สฺมาทเปติ. อ.เสรษฐี คนหนึ่ง ย่อมถวาย ซึ่งทาน ด้วยตน ด้วย ย่อมชักชวน ซึ่งบุคคลอื่นด้วย ฯ โโก วา เต สตฺถา (โหติ), กสฺส วา ตวั ฐมฺมํ โรเจสิ. อ.ใคร เป็นครู ของท่าน ย่อมเป็น หรือหรือว่า อ.ท่าน ย่อมชอบใจ ซึ่งธรรม ของใคร ฯ

๕. ลงต้นศัพท์เพื่อกำกับศัพท์นั้นๆ ไม่อยู่ตามลำพัง เช่น น โน มา แปลว่า ไม่, อย่าให้อ่านรวมกับกิริยา เช่น นกโรติยอมไม่กระทำ, มา อโหสิ อย่าได้มีแล้ว เป็นต้น

แปลว่า ห้ามมิได้ มักจะเรียงไว้ต้นประโยค ปฏิเสธทั้งประโยค เช่น น มยหํ ปุตโต โโพธิ อปฺปตฺวา กาลํ กโรติ เป็นต้น

การเรียง และการแปล ว เอว ปี อปี

เรียงต่อท้ายศัพท์อื่น เวลาแปลให้แปลพร้อมกับศัพท์นั้น เช่น อหปี แม่ อ.เรา, อตฺตนา ว ด้วยตนเอง, อิทาเนว ในกาลนี้นั้นเพียง, มรณตสฺสาปี แม้ตายอยู่ เป็นต้น

การเรียงและแปล อติ ศัพท์

แปลว่า ว่า....ดังนี้, เพราะเหตุนั้น มักเรียงติดหลังบทอื่น เข้ากับศัพท์มีหลักสังเกตดังนี้

* สระเสียงสั้นอยู่หน้า อติ คือ อ อิ อุ ให้ลบ อิ ที่ อติ แล้วที่ขณะสระข้างหน้า เช่น ปุริส+อติ = ปุริสชาติ, มุนิ+อติ = มุนินฺติ, ครู+อติ ครูติ

* สระเสียงยาวอยู่หน้า อติ คือ อา อี อุ เอ โอ ให้ลบ อิ ที่ อติ ออกเสีย เช่น กณฺณา+อติ = กณฺณาติ, เสฏฺฐิ+อติ = เสฏฺฐิตฺติ, วิญญู+อติ = วิญญูติ, ปุริเส+อติ = ปุริเสติ, ปุริโส+อติ = ปุริโสติ

* อํ นิคคหิต อยู่หน้า อติ ให้ลบ อิ ออก แล้ว แปลง อํ นิคคหิต เป็น นุ เช่น ปุริสํ+อติ = ปุริสนฺติ, มุนี+อติ = มุนินฺติ, กาคุ+อติ = กาคุนฺติ แปลว่า ด้วยประการฉะนี้ มักเรียงไว้ต้นประโยค

เป็นการสรุปเนื้อหา อิติ โกตุหฺลิกโก สตุต วาเร จุฑุฑิตโต ฯ
อ.นายโกตุหฺลิกะ อัมบุคคฺล ทังถลั้ว สัันวาระ ท. ๗ ด้วยประการฉะนี้
๖. ก็ นิจํ อุจฺจํ สยฺมมีการใช้เป็นคุณนามและศัพท์นามแจกด้วยวิภัตติทั้ง
๗ ได้ ก็ แปลงเป็น ก แจกแบบ ย ศัพท์ ทั้ง ๓ ลิงค์ แปลว่า ใคร, อะไร
นิจํ, อุจฺจํ ลบนิกคหิตออกเป็น นิจ, อุจฺจ เป็นคุณนาม แจกได้ทั้ง ๓ ลิงค์
สยฺม แปลงเป็น ส หรือสกได้แปลว่า ของตนเป็นคุณนามแจกได้ทั้ง๓ ลิงค์